

Fekete Artúr

Kitörés a kis párti létből – az ellenzéki pártok sikeres növekedési stratégiáinak vizsgálata Magyarországon 1990–2024 között

I. Bevezető

I. 1. Az európai pártrendszer helyzete és a téma aktualitása

Az európai pártrendszerek a 2000-es évek végétől kezdődően átalakuláson mentek keresztül, amely számos hagyományos politikai szereplőt új kihívások elé állított. A klasszikus nagy pártok, mint például a német Kereszténydemokrata Unió (CDU) vagy Németország Szociáldemokrata Pártja (SPD), amelyek korábban meghatározó erőt képviseltek választóik szemében, egyre csökkenő támogatottsággal szembesülnek. Cas Mudde, arra figyelmeztet, hogy a nagy pártok hagyományos bázisuk zsugorodása mellett egyre gyakrabban képtelenek olyan válaszokat nyújtani a választók problémáira, amelyek tartós támogatottságot biztosítanának számukra. Mudde kiemeli továbbá, hogy a nagy pártok meggyengülése egyaránt kedvezett a radikális jobboldali pártoknak, amelyek látványos sikereket értek el az elmúlt évtizedek során, sokszor az adott ország törvényhozásának második vagy harmadik legnagyobb frakciójává válva. Bár ezen pártok támogatottsága folyamatosan nő, a társadalom jelentős része nem tartja őket kormányzóképes alternatívának, így gyakran politikai karenténban maradnak (Mudde 2019, 15–30.).

A radikális jobboldali pártok előretörése mellett új politikai szereplők is megjelentek az európai szintén, akiket a szakirodalom gyakran „új pártokként” emleget. Az „új pártok” olyan politikai formációk, amelyeket jellemzően egy ismert személyiség vagy politikus alapít. Ezek a pártok általában a politikai centrumba pozícionálják magukat, fő céljuk pedig a fennálló politikai elit leváltása. Gyakran mozgalmi jelleggel rendelkeznek, különösen indulásuk korai szakaszában – erre példa az En Marche! kezdeti időszaka. Ezek a pártok esetek többségében gyorsan érnek el magas választási eredményeket, azonban nem mindig képesek hosszú távon megmaradni a közéletben, és támogatottságukat sok esetben elveszítik, amint kormányzati szerephez jutnak (Mudde 2019, 20–30.).

Elemzések egyöntetűen állítják, hogy a nagy pártok meggyengülése ellenére a hagyományos kisebb pártok, például a zöldek vagy a liberálisok, jellemzően nem tudtak érdemben profitálni ebből az átrendeződésből, így nem váltak meghatározó politikai tényezővé. Jae-Jae Spoon politológus szerint a kis pártok a megváltozott politikai helyzetben sem tudnak megfelelő kormányzóképeséget vagy alkalmazkodóképességet felmutatni, amelyek lehetővé tennék számukra a nagy pártok helyettesítését a választók szemében – szemben a radikális és új pártokkal, amelyek jobban képesek kihasználni ezeket az átalakulásokat (Spoon 2011, 121–127.).

Egy ritka kivételként éppen Magyarországot említhetjük, ahol egy 7%-os támogatottságú, rétegpárt (generációspárt) négy év alatt az ország vezető kormánypártjává nőtte ki magát. Azóta pedig egyetlen választáson sem szerzett 30%-nál kevesebb támogatottságot. Ez a példa nemcsak Magyarországon jelent újdonságot, hanem időben is megelőzi a hasonló trendeket és kutatási eredményeket, hiszen mindez még az 1990-es évek közepén történt (Horváth 2008, 117–130.).

A magyarországi politikai színtéren a FIDESZ/Fidesz-MPP (későbbiekben Fidesz) különleges példát kínál a kis párti státusból való kitörésre, amely az 1994 és 1998 közötti időszakban zajlott le. Ekkor a Fidesz, amely korábban inkább rétegpártként volt ismert, sikeresen átalakította politikai stratégiáját, megszólítva a szélesebb választói rétegeket és elindulva néppártosodás felé. Az elemzések szerint e siker kulcsa részben az volt, hogy a Fidesz hatékonyan alkalmazkodott a megváltozott politikai és társadalmi környezethez, illetve képes volt azonosítani és kiaknázni azokat a réseket, amelyeket a hagyományos nagy pártok nem tudtak kitölteni (Körösényi 1998, 130–142.).

Azonban a hazai politikai színtéren is megfigyelhetők a fent említett pártrendszer-változások. A 2006-os politikai és a 2008-as gazdasági válság következtében megerősödő Jobbik, amely ekkor még radikális pártnak számított 2006 és 2018 között fokozatosan növelte támogatottságát. Bár akkoriban eredményei 15–20% körül mozogtak, napjaink perspektívájából visszatekintve egyértelmű, hogy megelőzte későbbi politikai trendeket, amelyek radikális erők megerősítését mutatja (Mudde 2019, 118.). A párt növekedését emellett jól mutatja a „mainstream” pártok gyengülését, hiszen sok esetben éppen azokban a körzetekben vált meg-

határozó erővé, ahol az akkori kormányzó Magyar Szocialista Párt (MSZP) korábban megkerülhetetlen politikai erőnek számított (Várnagy 2010, 15–17.).

Ezzel szemben a magyar politikai térben az „új pártok” sikeressége később vált mérhetővé, leginkább a Tisztelet és Szabadság Párt (TISZA) 2024-es európai parlamenti választási eredményének tükrében. Ez volt az első olyan politikai formáció a nem rendszerváltó pártok körében, amely meghaladta a 25%-os listás szavazati arányt, sőt, megközelítette a 30%-ot. Noha korábban is történtek kísérletek hasonló politikai erők megerősítésére – például a Momentum Mozgalom és az LMP – Magyarország Zöld Pártja (korábban Lehet Más a Politika – LMP) esetében, melyek jellemzően megakarták haladni ezek a pártok hosszú távon nem tudták áttörni az úgynevezett „üvegplafont”, és megmaradtak kisebb politikai formációként a magyar pártrendszerben (Political Capital 2024b).

A fent említett három párt különböző növekedési stratégiáit képviseli a kisebb pártok körében, ezért érdemes őket összehasonlítani. A tanulmány célja olyan pártok elemzése, amelyek két választási ciklus alatt 20%-os vagy annál magasabb listás eredményt értek el, vagy amelyek már az első választásuk során kiugró, ilyen magas listás eredményt értek el.

1. 2. Kutatási módszertan

Spoon írásaiban kiemeli, hogy viszonylag kevés ismert tanulmány foglalkozik a kis pártok növekedési stratégiáival, és még ennél is kevesebb módszertan született kifejezetten a kis pártok kitörésének vizsgálatára (Spoon 2011). A legtöbb szerző, például Mudde, elsősorban a radikális jobboldali erők megerősödésére fókuszál (Mudde 2019). E hiányosság felismeréséből kiindulva a jelen tanulmány több vizsgálati módszertant ötvöz. Középpontjában a Fidesz 1994-1998 közötti, a Jobbik 2006-2018 közötti, valamint a 2022-es választásokat követő időszak és a TISZA Párt megjelenésének, megerősödésének összehasonlítása áll. Az elemzést azonban nehezíti, hogy e pártok politikai és társadalmi környezete jelentősen eltért egymástól. A TISZA Párt esetében pedig még nem látható egyértelműen a fejlődés iránya, így az elemzés inkább a trendekre koncentrálna (Ványi 2013, 15–16.).

A dolgozat módszertana két kutatási kérdés köré épül: *„Miképpen játszott szerepet az aktuális politikai helyzet a kispártok növekedésében?”*

és „*Melyek voltak azok a közös jellemzők, amelyek elősegítették a pártok növekedését?*”. E kérdések vizsgálata hozzájárulhat annak megértéséhez, hogy ezek a pártok miként voltak képesek sikeresen bővíteni támogatói bázisukat, valamint lehetőséget biztosít egy európai összehasonlításra a különböző ideológiai és szervezeti háttérrel rendelkező kispártok növekedési stratégiái tekintetében. A tanulmány egyrészt elemzi azokat a politikai helyzeteket, amelyek kedvező feltételeket teremtettek e pártok növekedéséhez, másrészt pedig két fő szempont alapján vizsgálja a kispárti létből való kitörés jellemzőit. Az egyik megközelítés Despina Alexiadou és Eoin O'Malley tanulmányára épül, amely az erős pártvezető személyiségének a párt fejlődésére gyakorolt hatását elemzi (Alexiadou–O'Malley 2021). A másik szempont a politikai vákuum sikeres kihasználása, amely kulcsfontosságú tényező lehet abban, hogy egy párt eredményesen növekedjen.

II. Növekedési stratégiát adó politikai helyzet és rezponzivitás elemzése

A kis pártok növekedési stratégiája szempontjából különösen fontos az aktuális politikai helyzet ismerete. Spoon vizsgálata alapján így könnyebben érthetővé válik a pártok pozíciója a politikai térben, valamint a kormányzó és ellenzéki szereplők közötti erőviszonyok, ezáltal egyértelműbbé válhat, hogy a kis pártoknak milyen irányba érdemes elmozdulniuk a jövőben, hogy relevánsak maradjanak, és akár növelni is tudják politikai súlyukat (Spoon 2011, 32–33.). A tanulmány ezért arra törekszik, hogy feltérképezze az 1994-es, 2006-os, 2022-es választásokat követő politikai helyzetet, különös figyelmet fordítva a három vizsgált szereplő helyzetére.

II. 1. 1994–1998 közötti ciklus

Az 1994-es országgyűlési választásokon az MSZP elsőprő győzelmet aratott, a szavazatok 33%-át megszerezve. Ez több mint másfél millió szavazatot jelentett, így az MSZP abszolút többséget szerzett, azonban koalícióra lépett a Szabad Demokraták Szövetségével (SZDSZ), amelynek a mandátumaival egy stabil, kétharmados parlamenti többség jött létre. A koalíció, így széles társadalmi bázisra tudott támaszkodni (Nemzeti Választási Iroda 1994).

Az MSZP önállóan is képes lett volna kormányozni, azonban a politikai stabilitás, valamint a nyugati országok és befektetők megnyugtatása érdekében elengedhetetlen volt az együttműködés. A koalíció célja egyértelmű üzenetet közvetített: az utódpart nem kíván letérni a demokratizálódás és a gazdasági liberalizáció útjáról. Ennek megfelelően a kormány fő prioritásai közé tartozott a nyugati integráció folytatása és a gazdaság helyreállítása. A sikeres Észak-atlanti Szerződés Szervezetéhez (NATO) való csatlakozásról szóló népszavazás megerősítette a kormány legitimítását, hiszen a résztvevők 85,33%-a – több mint hárommillió állampolgár – támogatta a csatlakozást. A gazdasági stabilizáció részeként vezették be az 1995-ös Bokros-csomagot, amely rövid távon rendkívül negatív társadalmi megítélés alá esett. A koalíciós feszültségeket tovább növelte, hogy az MSZP saját szavazóbázisának megerősítésére törekedett, gyakran az SZDSZ rovására. A ciklus végére a romló közbiztonság is súlyos problémává vált, ami miatt Horn Gyula miniszterelnök (MSZP) gyakran Kuncze Gábor belügyminisztert (SZDSZ) tette felelőssé. Ennek ellenére az SZDSZ a ciklus végéig kitartott a koalíció mellett, noha népszerűsége jelentősen visszaesett (Török 1998, 82-84.).

Az MSZP nagy arányú győzelmének legnagyobb veszteségeket a korábbi kormánypártok szenvedték el. A Magyar Demokrata Forum (MDF), amely 1990-ben még a kormányzás meghatározó ereje volt, mindössze harmadik helyet szerzett meg a választásokon, így a legnagyobb ellenzéki párttá zsugorodott 11,74%-os eredménnyel. A Független Kisgazda-, Földmunkás- és Polgári Párt (FKgP) szintén visszaesett, csupán 8,83-ot szerzet és csökkent a frakció létszáma, míg a Kereszténydemokrata Néppárt (KDNP) ugyan egy mandátummal növelte frakcióját, 22 fős képviselőte mégis jelentéktelenné vált (Nemzeti Választási Iroda 1994). Az ellenzéki pártok az MDF és a KDNP, belső válságoktól szenvedtek, ami tovább gyengítette az összefogásukat és politikai hatékonyságukat, amelyből kezdetben Kisgazda párt tudott profitálni, azonban hosszútávon túl radikálisnak számított a párt vezetése és programja (Horváth 2008, 109-112.).

A Fideszt váratlanul érte a nagyarányú választási vereség, különösen mivel korábban vezette a közvélemény-kutatásokat, noha az időközi választásokon gyenge eredményeket ért el. 1993-ban bevezették a pártelnöki rendszert, amely Orbán Viktor vezetésével központosította az irányítást, és a párt jobboldali irányba mozdult (Závecz 1994, 447-459.). Ez bel-

ső feszültségekhez vezetett, és végül Fodor Gábor, valamint a liberális szárny távozását eredményezte. A párt támogatottságát tovább csökkentette a székházbotrány, míg kampányában az olyan intézkedések elutasítása, mint a nyugdíjemelések és szociális támogatások, végzetes hibának bizonyult. A választásokon mindössze 7%-os eredményt értek el, így a legkisebb parlamenti pártként jutottak be az Országgyűlésbe. Bár Orbán Viktor lemondott, a tisztújító kongresszuson újraválasztották, így folytathatta a párt átalakítását. Az 1995-ös kongresszuson a Fidesz – Magyar Polgári Párt névre történő átnevezésével, valamint a meggyengült MDF-fel és KDNP-vel való tárgyalások megkezdésével új irányvonalat jelölt ki (Lendvai 2011, 91-95.). A súlyos vereség ellenére a párt az erős központi vezetésnek köszönhetően képes volt folytatni azt a nemzeti-liberális politikai irányvonalat, amellyel sikeresen megszólította mind a gyengülő jobboldali kormányzó pártok, mind a hatalmon lévő SZDSZ csalódott szavazóit (Róna 2016, 107.).

II. 2. 2006–2018 közötti időszak

A 2006-os országgyűlési választásokat az MSZP-SZDSZ koalíció nyerte, így a rendszerváltás óta először fordult elő, hogy egy kormányzó erő két egymást követő ciklusban is hatalmon maradt. Mindkét párt több mandátumot szerzett, mint az előző választáson, így biztos parlamenti többséggel alakíthattak kormányt. A választások után Gyurcsány Ferenc miniszterelnök folytatta reformpolitikáját, amely már ekkor is népszerűtlenné kezdte tenni a kormányt. Ezt tovább súlyosbította az úgynevezett „őszödi beszéd” kiszivárgása, amely súlyos belpolitikai válságot robbantott ki (Horváth 2008, 126-130.). Országszerte tüntetések kezdődtek, amelyek az 1956-os forradalom 50. évfordulóján zavargásokba torkolltak. A kormány hitelessége megrendült, és egyre inkább kétségessé vált kormányzóképessége is. Az első Gyurcsány-kormány a választási kampány során kerülte a megszorítások bejelentését, így a később bevezetett kiigazító intézkedések nem tudták érdemben javítani a magyar gazdaság helyzetét, amelyet a 2008-as globális pénzügyi válság tovább súlyosbított (Bod 2019, 22–28.). A reformkísérletek sikertelensége végül az SZDSZ 2008-as kilépéséhez vezetett a kormányból, így az MSZP kisebbségi kormányzásra kényszerült. Gyurcsány Ferenc 2009-es lemondását követően a miniszterelnöki utódlás körüli kéthetes politikai huzavona tovább rombolta a kormány hitelességét és a stabilitás látszatát.

A Fidesz-KDNP ellenzékéből folyamatosan erősödött, kihasználva a kormány népszerűségvesztését és a gazdasági válság hatásait. Orbán Viktor pártszövetsége fokozatosan növelte támogatottságát, és a 2006-os eseményeket követően az utcai tüntetésektől egyre inkább a parlamenti politizálás felé fordult, miközben hatékonyan tematizálta a közéleti diskurzust. A párt másik jelentős sikere az ellenzékéből levezényelt „szociális népszavazás” volt, amely széles társadalmi támogatottságot biztosított számára. A kormányzó baloldali pártok folyamatos gyengülése tovább növelte a Fidesz esélyeit, így 2010-re egyértelmű favoritként készülhetett a következő választásokra, amelyen végül kétharmados többséget szerzett (Csizmadia 2018, 230–232.).

A Jobbik a 2006-os országgyűlési választásokon a Magyar Igazság és Élet Pártja (MIÉP) – Jobbik Harmadik Út koalíció részeként indult, ám mindössze 2,2%-os eredményt ért el, így nem jutott be a parlamentbe. A 2006-os eseményeket követően azonban fokozatosan erősödni kezdett, különösen a radikalizálódó és korábban nem szavazó rétegek körében (Lendvai 2011, 110–115.). Ügyesen kihasználta a kormányellenes közhangulatot és az utcai tüntetések légkörét, miközben egyre markánsabban képviselte a nemzeti radikalizmus eszméit. Kiemelt figyelmet fordított a kelet-magyarországi leszakadó régiók problémáira, amelyek már a rendszerváltás óta a társadalmi-gazdasági átalakulás veszteseinek számítottak. A Jobbik társadalmi bázisának kiépítésében kulcsszerepet játszott, hogy szembefordult az addigi teljes politikai elittel, és sikeresen megszólított olyan szavazókat is, akik nem feltétlenül vallottak radikális jobboldali nézeteket, hanem elsősorban a kilátástalanság miatt kerestek új politikai alternatívát. Különösen vonzóvá vált azok számára, akik úgy érezték, hogy a hagyományos baloldali pártok cserbenhagyták őket, és már nem képviselik a klasszikus munkásréteg érdekeit. Ennek köszönhetően a Jobbik nemcsak a szélsőjobboldali, hanem más protestszavazók körében is jelentős támogatottságot szerzett. A párt 2009-es európai parlamenti és 2010-es országgyűlési választási sikere révén az ország harmadik legnagyobb politikai erejévé vált. Ugyanakkor a Fidesz-KDNP kétharmados győzelme új kihívások elé állította, amelyhez politikájukat nagy mértékben át kellett alakítani (Róna 2016, 153–159.).

II. 3. 2022-es választást követő politikai időszak

A 2022-es magyarországi országgyűlési választásokat április 3-án a Fidesz-KDNP pártszövetség zsinórban harmadszor aratott kétharmados választási győzelmet az új választási rendszerben. Orbán Viktor pártja így összesen negyedik alkalommal szerzett kétharmados parlamenti többséget, miközben az ellenzéki pártokatat tömörítő összefogás történelmi vereséget szenvedett (Partizán 2023). A választások után az ellenzéki pártok együttműködése széteset, a kormány pedig potens kihívó nélkül tudott a következő két évben az infláció, az energiaválság és az uniós források visszatartásának következtében kialakult gazdasági nehézségekkel szembenézni (Huszár 2022, 105–107.).

A választási vereség után az ellenzéki pártszövetség tagjai egymással is szembefordultak, és kutatások szerint leginkább egymás rovására próbálták erősödni, illetve megszerezni a választók figyelmét. Mérések emellett azt mutatták, hogy bár a 2022-es ellenzéki szavazók továbbra is a pártok mellett álltak, nem tudták őket aktivizálni. Közben a Fidesz-KDNP támogatottsága a 2023-as év során a gazdasági nehézségek hatására mérsékelten csökkenni kezdett, ám ez nem vezetett egy másik politikai erő megerősödéséhez, hanem elsősorban a bizonytalan szavazók táborát növelte (Genye 2024, 38-40.). Ebbe a politikai apátiába robbant be 2024 elején a kegyelmi botrány, amely fordulópontot jelentett a magyar politikában. Az ügy hatalmas felháborodást váltott ki, és a 2010 utáni politikai korszak egyik legnagyobb válságát okozta: Novák Katalin köztársasági elnök és a korábbi igazságügyi miniszter, Varga Judit, aki a Fidesz listáját vezette volna az évi Európa Parlamenti választásokon, is lemondott. Ebben a helyzetben lépett a nyilvánosság elé Magyar Péter, Varga Judit volt férje, aki élesen bírálta a kormányt, és korrupcióellenes, átláthatóságot ígérő politikai üzenetekkel jelent meg.

Magyar Péter 2024. március 15-i nagyrendezvénye után nyíltan politikai szerepvállalásra törekedett. Országosan ismertté tette a TISZA pártot, amely rövid idő alatt a legjelentősebb ellenzéki erővé nőtte ki magát az Európa Parlamenti választásokra, ahol 29,6%-ot és 7 mandátumot szerzett. A párt elsősorban a csalódott, nem elkötelezett szavazókat tudta elvinni a Fidesztől, de bázisának többsége a korábbi ellenzéki pártokból kiábrándult választók köréből alakult ki. Magyar és a TISZA párt sikere nagyrészt annak volt köszönhető, hogy képesek voltak kihasználni az új

pártok jellemzőire építő politikai stratégiát, és a politikai középről kínált harmadik utat azoknak a szavazóknak, akik korábban apatikus táborba tartoztak. A párt nagy mértékben tudott építeni kampánya során a mozgalmi tevékenységre, amely eltért a hagyományos pártépítéstől. Ennek köszönhetően Magyar Péter és pártja gyakorlatilag egyszemélyes kampányt folytathattak, miközben folyamatosan növelték a párt politikai és társadalmi befolyását (Political Capital 2024a).

A három párt fennálló politikai helyzete fontos, mivel mindhárom politikai időszak folyamán jelentős pártpolitikai változások mentek végbe, és mindhárom párt sikerét az hozta, hogy kihasználta a politikai vákuumot és fontos szerepet játszott az erős politikai vezető szerepe.

III. Politikai vákuum

A politikai vákuum fogalmának meghatározása nem egyszerű, mivel a globális térben általában akkor beszélünk róla, amikor a regnáló hatalom vagy kormány hirtelen elveszíti pozícióját. Magyarország rendszerváltás utáni politikai életében azonban inkább pártpolitikai vákuumról van szó, amely nem mindig a kormányzó párt népszerűségvesztéséből fakad, hanem sok esetben az ellenzéki erőviszonyok jelentős átalakulásából. Ez a jelenség volt megfigyelhető nemcsak az 1994-1998-as ciklus során, a 2006-2018 közötti ciklusokban, és a 2022-es választások utáni időszakban is. Mindhárom esetben egy politikai erő tudatosan töltötte be a kialakuló hatalmi űrt, megerősítve saját pozícióját (Kolosi-Tóth 2002, 36.).

Az 1994-es választások után az MDF, mint az első szabadon választott kormány vezető pártja, jelentős veszteséget könyvelhetett el, elveszítve korábbi befolyását és társadalmi támogatottságát. Ennek fő oka a rossz gazdasági körülmények és a kormányzóképeség látszatának elvesztésében keresendő. A választások után a párton belüli konfliktusok is hozzájárultak meggyengüléséhez, akárcsak a KDNP esetében, amely szintén belső vitáktól szenvedett a ciklus közepén, és mindkét szervezet pártszakadásra ment keresztül. Ezzel szemben az FKgP és a Magyar Igazság és Élet Pártja (MIÉP) erős vezetőkkel rendelkeztek, de radikális politikai retorikájuk miatt nem tudtak szélesebb támogatottságot szerezni (Angelusz-Tardos 1995, 10–12.). A Kisgazdák sokáig vezették a közvélemény-kutatásokat az ellenzéki oldalon, azonban Torgyán József ciklus közepén elmondott március 14-i radikális beszéde megállította a párt növekedé-

sét, lehetőséget adva más politikai szereplőknek. A politikai vákuum nemcsak az ellenzéki jobboldali pártok esetében jelent meg, hanem a liberális SZDSZ-nél is. A harcosan antikommunista párt belépett az MSZP-vel közös koalícióba, azonban a párt politikusai és szavazói közül többen csalódtak, és áttáltak a Fideszhez, például Tölgyessy Péter volt SZDSZ-elnök (Tóka 1998, 53–57.). A Fidesz azzal tudta bevonítani a jobboldali és volt SZDSZ-szavazókat, hogy az addigi antikommunista törekvését a polgári Magyarország és a nemzeti-liberális ideológiára cserélte, amely könnyen azonosulható volt mindkét szavazótábor számára, és prezentálta, hogy a párt készen áll a kormányzásra (MTV1, 1998). A Fidesz az 1998-as választási győzelmet követően kormányon sikeresen integrálta a többi jobboldali párt szavazóit a saját táborába. Elemzések szerint azonban ez a stratégia hozzájárulhatott a 2002-es választási vereséghez.

A 2006–2018 közötti időszakban a magyar politikai térkép jelentősen átalakult, különösen a hagyományos pártok válsága és új szereplők megjelenése révén. A 2006-os választások után az MSZP-SZDSZ-kormány súlyos legitimációs krízisbe került az őszi beszéd kiszivárgása és az azt követő tömegtüntetések miatt, ami hosszú távon is aláásta a baloldal támogatottságát. A politikai vákuumot elsősorban a Fidesz-KDNP töltötte be, amely hatékonyan tematizálta a közéleti diskurzust és folyamatosan növelte társadalmi bázisát (Ványi 2010, 22–24.). Ugyanakkor a radikális jobboldali Jobbik is erősödni kezdett, amely kezdetben az egykori MIÉP szavazótáborára épített, de később a 2006-os események során aktivizálódott csoportokat és a gazdasági válság miatt kiábrándult, korábban baloldali szavazókat is sikeresen megszólította, különösen Kelet-Magyarországon. A 2010-es kormányváltás után a Jobbiknak új stratégiát kellett kialakítania az új politikai környezetben. Parlamenti pártként kezdetben pragmatikus viszonyt ápolt a kormánnyal, egyes ügyekben együttműködésre törekedve, miközben radikális akciókkal igyekezett fenntartani a politikai napirenden betöltött szerepét. Emellett kiemelt figyelmet fordított a fiatal választók mozgósítására és a keleti országrészben való további térnyerésre (Mudde 2019, 119.). A párt számára a 2014-es választások után következett be fordulópon, amikor Vona Gábor felismerte, hogy a Jobbik hosszú távon nem lehet sikeres kizárólag a radikális jobboldali táborra építve. Ennek hatására megkezdődött a párt „népártosítása”, amelynek célja egy szélesebb, jobbközép választói réteg megszólítása és a politikai középre való pozicionálás lett, azzal, hogy Job-

bik, mint legesélyesebb kormány váltó pártként szólítsa meg a baloldali pártok szavazóit (Róna 2016, 153–191.).

A 2022-es választások után az ellenzéki oldalon politikai vákuum alakult ki, mivel az összefogás veresége megingatta a választók bizalmát a hagyományos ellenzéki pártokban. Ezek a pártok nem tudtak új támogatókat szerezni, és csupán egymás rovására próbálták növelni befolyásukat. Már a 2021-es előválasztás is jelezte a pártokkal szembeni elégedetlenséget, hiszen a független Márki-Zay Péter győzelme azt mutatta, hogy a választók egy jelentős része az ellenzéki struktúrán kívül kereste az alternatívát (Political Capital 2024b). A 2024 elején kirobbanó kegyelmi botrányt követő tüntetések szintén alátámasztották ezt a tendenciát: a pártpolitikától független közszereplők által szervezett megmozdulások nagyobb tömegeket vonzottak, mint a hagyományos ellenzéki pártok akciói. Ebben a helyzetben Magyar Péter könnyen át tudta venni a kiábrándult ellenzéki szavazók nagy részét, mivel a TISZA Párt újdonságot, lendületet és hitelességet sugárzott, szemben a 2022-es választásokban megbukott ellenzéki erővel (2024a). Bár a párt hosszú távú jövője még kérdéses, a politikai vákuum betöltésének szerepe ebben az esetben is kulcsfontosságúnak bizonyult.

A politikai vákuum tehát ciklikusan visszatérő jelenség a magyar politikában, és kulcsszerepet játszik a pártrendszer átrendeződésében. Az 1994-1998, 2006-2018 és 2022 utáni időszakok mind arra mutatnak rá, hogy a hatalmi úrt az adott időszak politikai viszonyait legjobban kihasználó pártok töltik be, újraprendezve ezzel a politikai palettát.

IV. Politikai vezető szerepe

A kispártok esetében a politikai vezető szerepe gyakran még meghatározóbb, mint a nagyobb pártoknál. Spoon és Mudde is rámutatnak arra, hogy ezekben az esetekben a vezető személye sokkal fontosabb lehet, mint maga a párt (Spoon 2011, 57-61; Mudde 2019, 118–124.). Ezt a gondolatot erősíti Alexiadou és O'Malley tanulmánya is, amely bemutatja, hogy egy karizmatikus pártvezető kezdetben jelentős előnyt jelenthet, különösen a választási kampányok során (Alexiadou–O'Malley 2021). Ugyanakkor hosszú távon ez hátrányt is okozhat, mivel a párt teljes kommunikációja a vezető személyéhez kötődik, ami korlátozhatja a politikai mozgásteret. Emellett kulcsfontosságú tényezővé válik, hogy a vá-

lasztók a párt vezetőjét miniszterelnöknek alkalmas politikai szereplőként lássák, hiszen ez alapvetően meghatározza, hogy a párt kormányzóképes erőként jelenik-e meg a közvélemény előtt (Bolleyer 2007, 125–127.).

A tanulmányban szereplő három párt vezetőjéről elmondható, hogy mindannyian aktív kulcsfigurái voltak pártjuk növekedési stratégiájának. Orbán Viktor szerepének meghatározó voltát a Fidesz felemelkedésében jól mutatja, hogy Vona Gábor és Magyar Péter is a Fidesz környezetéből lépett ki (Várnagy 2010, 19–21; Political Capital 2024a). Ezen jelenség, hogy egy új párt vezetője egy másik, prominens párt közvetlen köréből kilépve vállalja fel új szerepét jellemző mind a radikális jobboldali pártokra, mind az új politikai formációk kialakulására (Alexiadou–O’Malley 2021, 784–786.). Mindhárman meghatározó politikai szereplők, akik nemcsak irányították pártjaik fejlődését, hanem személyiségükben is magukon hordozzák azok jellegzetes vonásait.

A Fidesz helyzete az 1994–1998 közötti időszakban jelentősen eltért más politikai szereplők stratégiájától. A párt ekkorra már túl volt azon, hogy radikális újdonságokra törekedjen, és nem volt olyan jelentős politikai válság, amely az utcai politizálás irányába terelte volna az ellenzéki vezetőket. Emellett Orbán Viktor már a politikai elit részévé vált, és inkább együttműködésre törekedett más pártokkal, így nem célzott az elit teljes leváltására. Orbán Viktor stratégiája sokkal inkább arra irányult, hogy a jobboldali ellenzéki pártok szavazóinak szemében egyértelmű vezetővé váljon. A Fidesz mentes volt a belső konfliktusoktól, és Orbán egyértelműen a párt vezetője volt, amely stabilitást sugárzott a választók felé. A Fidesz vezetése egészen a kampány végéig tudatosan távol tartotta magát az FKGP-től, amely a ciklus közepére egyre inkább radikalizálódott, és ennek következtében nem tudott az ellenzék meghatározó erejévé válni (Csizmadia 2017, 364–366.). Ehelyett a Fidesz arra összpontosított, hogy kormányzóképeséget mutasson, és a mérsékelt jobboldali szavazók számára is vonzó alternatívát kínáljon. A választási győzelem után Orbán Viktor a miniszterelnökségen túl törekedett arra, hogy jobboldal egyértelmű és központi vezetője legyen, azonban később a bizonytalan szavazók megszólításának érdekében lemondott a pártelnökségről, mely később fontos politikai hibának nevezet. Azonban a folyamat sikeres volt hiszen a párt 2002-től nem volt olyan választás, ahol 40%-alatti eredménytért el (Körösényi 2001, 334–338.).

Vona Gábor politikai karakterét pártelnöki működésének kezdetén egyértelműen a radikális jobboldal vezetőjeként határozták meg. Törekedett arra, hogy a Jobbik tépítőjeként új embereket vonjon be a mozgalmába, és 2010-től frakcióvezetőként is irányította pártját. A fordulópont 2012-ben következett be, amikor Szegedi Csanád ügye és annak felismerése, hogy a kormánypártok számos Jobbik által képviselt javaslatot valósítottak meg, jelentős kihívások elé állították a pártot, kifogva a szelet a vitorlájából. A 2014-es választásokon a Jobbik meghaladta a 20%-os eredményt, ami fontos siker volt egy nemzeti radikális párt számára. Ugyanakkor a pártvezetés csalódott volt, mivel nem sikerült megszerezni a második helyet, és úgy tűnt, a Jobbik elérte támogatottságának felső határát a radikális jobboldalon. E felismerés nyomán Vona Gábor fokozatosan a jobbközép irányába mozdította pártját, elindítva a „néppártosodás” folyamatát. Ennek alapelve az volt, hogy a Jobbik radikális karakterét és fő üzeneteit átalakítva szélesebb választói réteget szólítsanak meg. Ennek érdekében Vona még a párt korábbi radikális vezetőit, például Novák Elődöt is megvétőzte az alelnöki pozíció elnyerésében (Róna 2016, 215-230.). A stratégia azonban nem hozott átütő sikert: bár a Jobbik a 2018-as választásokon a második helyen végzett, eredménye lényegében megegyezett a négy évvel korábbival, és Vona lemondása után a pártszakadás és nagy arányú szavazat vesztéssel ment át.

Magyar Péter politikai vezetőként karizmatikus, rendszeren kívüli kihívó szerepét tölti be, aki a hagyományos parlamenti ellenzéki pártokkal szembeni kiábrándultságot igyekszik kihasználni (Török 2017, 75-80.). Eddigi politikai stratégiájának egyik fő eleme a kormányzati korrupció elleni határozott fellépés ígérete, amely az ellenzéki szavazók körében komoly vonzerőt jelent. Nagy létszámú támogatottságának köszönhetően rendezvényeivel uralni tudta az utcai politikai teret, és egy új politikai erőt mutatott fel, amely gyorsan magához vonzotta a szavazókat. Politikai karaktere nagymértékben épít arra a korábban is létező ellenzéki elképzelésre, miszerint a Fideszt egy belső körből érkező szereplő tudja a leghatékonyabban kihívni (Körösenyi et. al. 2020, 83-84.). Magyar Péter ebben a szerepben különösen alkalmasnak bizonyult: bár nem volt meghatározó politikai vezető, így nem terhelték korábbi politikai döntések vagy negatív megítélések, volt felesége révén mégis azt az érzést kelthette, hogy belülről ismeri a rendszert. Ezáltal hiteles alternatívát kínálhatott a kiábrándult szavazóknak (Political Capital 2024b).

A három vezető esetében jól látható, hogy pártjuk legismertebb politikusaiként hozzájárultak a választók figyelmének megragadásához és bevonásához (Alexiadou–O’Malley 2021, 784-786.). Míg azonban a Jobbik és a Fidesz esetében más meghatározó politikusok is szerepet vállaltak fontos témák képviselésében, amelyeket a pártelnök nem vitt, addig a TISZA esetében alig egy évvel a 2026-ban esetleges választások előtt, még nem emelkedett ki Magyar Péter mellett egy másik meghatározó személyiség, ami hatással lehet a párt kormányzóképeségének megítélésére.

V. Konklúzió

A tanulmány rávilágított arra, hogy a magyar pártrendszerben a kis pártok sikeres növekedéséhez több tényező együttes jelenléte szükséges. Az elemzett esetek – a Fidesz 1994–1998 közötti átalakulása, a Jobbik 2006–2018 közötti megerősödése, valamint a TISZA Párt 2024-es felemelkedése azt mutatják, hogy a folyamat elején felvetett két vizsgálati szempont az aktuális politikai helyzethez megfelelő felismerése, és a meghatározott közös jellemzők milyen módon tudod hozzájárulni a pártok sikeres növekedéséhez startégiájára.

Mindhárom párt sikeresen alkalmazkodott az adott politikai környezethez, és hatékony stratégiával tudta kihasználni a létrejövő politikai vákuumot. A Fidesz felismerte, hogy a hagyományos jobboldali pártok meggyengülésével lehetősége nyílik azok helyébe lépni, és ennek megfelelően alakította politikáját. A Jobbik számára a 2006 utáni politikai válság és társadalmi elégedetlenség biztosított teret a radikális narratíva megerősítésére és saját bázisának kiépítésére. A TISZA Párt pedig egy olyan politikai környezetben jelent meg, ahol az ellenzéki oldal éppen a hosszú ideig tartó apátia után mozgósíthatóvá vált, lehetőséget teremtve egy új szereplő számára, hogy betöltse az ellenzéki térfél meghatározó pozícióját.

A vezető személye mindhárom párt esetében meghatározó szerepet játszott a növekedési stratégiában. Orbán Viktor, miután egyértelművé vált vezetői pozíciója a Fideszen belül, sikeresen irányította át a pártot a jobboldali térfélre úgy, hogy közben hitelességét megőrizte, és az SZDSZ-t elhagyó szavazók egy részét is maga mellé állította. Vona Gábor radikális retorikájával először harmadik, majd második erővé tette a Jobbikot, később pedig a párt néppártosítását tűzte ki célul, amely azonban ellent-

mondásos eredményeket hozott. Magyar Péter esetében a vezető szerep még formálódik, de sikere részben annak is köszönhető, hogy erősen épített az ellenzéki és elemzői várakozásokra, miszerint a domináns Fidesz valódi kihívója belülről érkezhet. Ez a narratíva lehetővé tette számára, hogy gyorsan maga mögé állítsa az ellenzéki pártok kiábrándult szavazóinak többségét.

A tanulmány arra is rávilágított, hogy a kis pártok növekedése nem minden esetben fenntartható hosszú távon, mint például Jobbik példája, ahol párt nem tudta fenntartani az új irányvonalat, ami pártszakadáshoz vezetett és később a párt elveszítette szavazóinak nagytöbbségét. A politikai struktúrába való beépülés és a stabil választói bázis kialakítása időigényes folyamat, amely gyakran szervezeti és ideológiai kihívásokkal jár. A vizsgált példák közül azonban egyértelműen látható, hogy azok a pártok, amelyek sikeresen alkalmazkodtak a politikai változásokhoz, és hatékony vezetői struktúrával rendelkeztek, képesek voltak meghatározó szereplővé válni a magyar politikai térben.

Összegzésképpen elmondható, hogy a kis pártok növekedési stratégiája szoros összefüggésben áll a politikai környezet dinamikájával, a választói igények pontos felismerésével, valamint a megfelelő vezetői karakter és politikai narratíva kialakításával. A magyar politikai történelem példái azt mutatják, hogy bár a kis pártok kitörése nem törvényszerű, megfelelő körülmények és stratégiák mellett lehetséges és akár tartós sikerhez is vezethet.

VI. Irodalomjegyzék

VI. 1. Felhasznált szakirodalom

ALEXIADOU, DESPINA - EOIN O'MALLEY (2021): *The Leadership Dilemma: Examining the Impact of Strong Leaders on Parties*. European Journal of Political Research, 2021/3. 783–806 pp.

BOD PÉTER ÁKOS (2019): *A magyar gazdaságpolitika 1989 és 2019 között*. Gazdaság és Pénzügy, 2019/1. 16–38. pp.

BOLLEYER, NICOLE (2007): *Small parties: From party pledges to government policy*. West European Politics, 2007/1. 121–147. pp.

CSIZMADIA ERVIN (2023): *A kormányzati ciklusok mintázatának változásai 1990-2010. Külföldi példák és magyar váltógazdálkodási ciklus módosulása 2006-ban*. Politikatudományi Szemle, 32/3. 55–77. pp.

CSIZMADIA ERVIN (szerk.) (2017): *A magyar politikai fejlődés logikája – Összehasonlítható-e a jelen a múlttal, s ha igen, hogyan?* Gondolat Kiadói Kör, Budapest.

CSIZMADIA ERVIN (2018): *Pártok, kormányzati ciklusok és ciklusváltások A négy évenkénti váltógazdálkodásból az „örök kormányzás” felé: az 1990-2010 közötti Magyarország példája összehasonlító perspektívában.* Szellem és tudomány: a Miskolci Egyetem Szociológiai Intézetének folyóirata, 2018/2-3. 199–236. pp.

GYENE PÁL ISTVÁN (2024): *EP választások 2024 – Az eredmények mérlege.* Business & Diplomacy Review, 2024/2. 29–46 pp.

HORVÁTH CSABA (2008): *Parlamenti választások 1990-2006.* Studia Iuridica Auctoritate Universitatis Pécs Publicata, Pécs. 117–130.

HUSZÁR ÁKOS (2022): *A Fidesz-támogatók előre mennek, az ellenzékiek meg hátra? Országgyűlési választás Magyarországon.* In: Böcskei Balázs – Szabó Andrea (szerk.): *Az állandóság változása. Parlamenti választás 2022.* Gondolat Publishers, Budapest. 87–111.

KÖRÖSÉNYI ANDRÁS (1998): *A magyar politikai rendszer.* Osiris Kiadó, Budapest.

KÖRÖSÉNYI ANDRÁS (2001): *Parlamentáris vagy „elnöki” kormányzás? Az Orbán-kormány összehasonlító perspektíváiból.* Századvég, Új folyam 20. szám. 3–38.

KÖRÖSÉNYI ANDRÁS - ILLÉS GÁBOR - GYULAI ATTILA (2020): *Az Orbán-rezsim: A plebiszciter vezérdemokrácia elmélete és gyakorlata.* Osiris Kiadó, Budapest.

LENDVAI, PAUL (2011): *Az eltékozolt ország.* Noran Libro Kiadó, Budapest.

MUDDE, CAS (2019): *The Far Right Today.* Polity Press, Cambridge.

RÓNA DÁNIEL (2016): *Jobbik-jelenség: A Jobbik Magyarorszáért Mozgalom térnyerésének okai.* Budapest, MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont.

SPOON, JAE-JAE (2011): *Political Survival of Small Parties in Europe.* The University of Michigan Press, Michigan.

TÓKA GÁBOR (1998): *Választási közvélemény-kutatások és előrejelzések 1998-ban.* Jel-Kép, 1998/4.

TÖLGYESSY PÉTER (2012): *A Fidesz és a magyar politika lehetséges új iránya.* In: Boda Zsolt – Körösi András (szerk.) (2012): *Van irány? Trendek a magyar politikában.* MTA TK PTI – Új Mandátum Kiadó, Budapest, 2012. 310–345.

TÖRÖK GÁBOR (1998): *Miért bukott meg? Az átmenet elméletei és magyar valósága.* In: Pro Scientia Aranyérmesek IV. konferenciája, Szeged, 1998. 82–87.

TÖRÖK GÁBOR (2005): *A politikai napirend – politika, média, közvélemény.* Akadémiai Kiadó, Budapest.

TÖRÖK GÁBOR (2017): *A lakott sziget. Utazás a politika világába.* Atheneum Kiadó, Budapest.

VÁNYI ÉVA (2013): *Elitcsere és kései elitreprodukció. Kormányzati szereplők, 1990-2010.* Politikatudományi Szemle, 22/1. 7–26.

VÁRNAGY RÉKA (2010): *Jelöltállítás a 2009-es Európai Parlamenti választásokon.* Politikatudományi Szemle, 19/4. 10–24.

ZÁVE CZ TIBOR (1994): *A pártok megítélése a két választás között. Társadalmi riport 1994.* TÁRKI, Budapest.

VI. 2. Felhasznált elektronikus források

1994. évi országgyűlési képviselő választás 2. forduló (1994.05.29.). A Nemzeti Választási Iroda hivatalos oldala. <https://valtor.valasztas.hu/valtort/jsp/tm2.jsp?EA=8> (Utolsó elérés dátuma: 2024. 10. 10.)

2022. évi országgyűlési képviselő választás (2022.04.03.). A Nemzeti Választási Iroda hivatalos oldala. <https://vtr.valasztas.hu/ogy2022> (Utolsó elérés dátuma: 2025.03.27.)

2024. évi Európa parlamenti képviselő választás (2025.06.09.). A Nemzeti Választási Iroda hivatalos oldala. <https://vtr.valasztas.hu/ep2024> (Utolsó elérés dátuma: 2025.03.27.)

CHWALISZ, CLAUDIA (2018): *En Marche: From a Movement to a Government.* Carnegie Europe elemzése, 2018.04.06. <https://carnegieendowment.org/research/2018/04/en-marche-from-a-movement-to-a-government?lang=en¢er=europe> (Utolsó elérés dátuma: 2025.03.24)

Magyar Televízió 1. (1998): *Pikó András interjúja Orbán Viktorral, Tölgyessy Péterrel és Rapcsák Andrással.* 1998. május. <https://www.youtube.com/watch?v=I9qu58xiYeA> (Utolsó elérés dátuma: 2025.01.05.)

Political Capital (2024a): *Az eddigi ellenzéket elsodorta, a Fideszt megütötte, az európai mainstreamet meglegyintette a választás, de a rendszerváltás itthon és Brüsszelben is elmaradt.* Elemzése, 2024.06.10. https://politicalcapital.hu/konyvtar.php?article_read=1&article_id=3390 (Utolsó elérés dátuma: 2024. 11. 15.)

Political Capital (2024b): *A teljes pártrendszert új mederbe terelheti a TISZA.* Elemzése, 2024.06. 26. https://politicalcapital.hu/konyvtar.php?article_read=1&article_id=3400 (Utolsó elérés dátuma: 2024.11.15.)

Partizán (2023): *Az Orbán-rendszer sértetlenül átvészelte a legnagyobb válságát - Tölgyessy 2023-ról.* Interjú Tölgyessy Péterrel, 2023.12.21. https://www.youtube.com/watch?v=FGFBGR-9_Fw (Utolsó elérés dátuma: 2025.03.05.)